

לדבוק בעמדת הזכות, ואם אמר 'איני יודע', "הרי הוא כמי שאינו" (ט, ב). לאחר הדין, מתחיל שלב ההכרעה (כפי שעולה מן ההלכות יא, ח-ט; יב, 99-102), וכל טענה חדשה בלימוד זכות, אפילו ברגע הוצאתו למיתה (יג, א), פותחת את הדין מחדש, ולאחריו באה הכרעה. ולעולם מלמדי הזכות אינם משתתפים בגמר הדין בהצבעה המכרעת, שהרי אינם כשרים לכך, ורק משתתפים בשעת המשא ומתן. נמצא שהמושג מניין משמש כאן בשתי משמעויות: (1) בשעת גמר הדין – "להימנות עם המחייבים" (יא, א) משמעו 'ספירה' בשלב ההצבעה; (2) בשעת המשא ומתן, בכל המקומות והביטויים הבאים, שהנידון "עולה למניין" (יח, י) וכן אב ובנו "מונים אותם בשניים" או "מונים אותם באחד" (יא, ט). "נושאים ונותנים עמו [עם כל אחד מהם] ונמנים עמו" (יא, ח), וכן "שניים שאמרו טעם אחד – אינם נמנים אלא באחד" (יח, י), אין פירושו ספירה אלא השתתפות או הצטרפות, כמו המינוי על קרבן פסח (קרבן פסח ב, א), שהמלמד זכות נכלל בין הדנים בטענה זכות זו. לסדר שמיעת העדים ראה ביאור עדות יז, ב.

פרק י – הקדמה: מהלך המשפט יש בו שני שלבים: שלב הדין, שהוא "שעת משא ומתן" (ב, ב; כ, א); ושלב ההכרעה, שהוא "שעת גמר דין" (יב, יא; ט, א; כ, א; כב, ד), כולל ההצבעה וספירת הדיינים, הנעשית רק על ידי הדיינים הסמוכים והכשרים. בסוף ההצבעה מחליטים הדיינים אם לזכות או לחייב. ואם לא עלה בידם להכריע, מוסיפים עוד דיינים ודנים שוב בעניין (ח, ב; ט, ב). וכדי למצות את האפשרויות לזכות את הנידון, אפשר בתהליך המשא ומתן בלבד להימנות על הדנים בנושא ולשתף כל מי שמלמד זכות, אף אם אינו סמוך, ולדון בטענת לימוד הזכות, כגון תלמיד או פסול מטעם קרובה, כגון אביו או בנו של אחד מן הדיינים, או בנגיעה בעניין, ואפילו הנידון עצמו "עולה למניין" (ראה יג, ה; יח, ט). מלמדי הזכות שאינם דיינים נמנים עם הדיינים, כלומר משתתפים עמהם בדין, כתנאי שהם יכולים להעלות דבר חדש לזכות הנידון, שלא הוצג לפני הדיינים (שם; יא, ז), אף על פי שדייני ההרכב המכריע עצמם יכולים להציג טענות דומות. בשלב המשא ומתן, כל מי שמלמד זכות וכל דיין בדיני נפשות, חייב

פְּרָק עֲשִׂירִי

אמירת הנראה לו; העדפות הזכות

3

חובת דעה עצמית

א אָחַד מִן הַדִּינִין בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת שֶׁהֵיָה מִן הַמְּזַכֵּין אוּ מִן הַמְּחִיבִין, לֹא מְפַנֵּי שְׁאֵמַר דְּבַר הַנֶּחָאָה לוֹ בְּדַעְתּוֹ, אֶלָּא נִטָּה אַחַר דְּבָרֵי חֲבָרוֹ – הֲרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְעַל זֶה נֶאמַר: "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רֵב לְנִטְתָּ" (שמות כג, ב) – מִפִּי הַשְּׂמוּעָה אָמְרוּ, שֶׁלֹּא תֵאמַר בְּשַׁעַת מִנְיָן: דִּי שְׂאֵהֵיָה כְּאִישׁ פְּלוֹנִי, אֶלָּא אָמַר מַה שֶּׁבִּפְנֵיךְ.

העדפת הזכות

ב וּבְכָלֵל לְאוּ זֶה, שֶׁלֹּא יִחְזַר הַמְּלַמֵּד זְכוֹת בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת לְלַמֵּד חוֹבָה, שֶׁנֶּאמַר: "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רֵב לְנִטְתָּ". בְּמַה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשַׁעַת מִשְׁא וּמִתָּן. אֶבֶל בְּשַׁעַת גְּמַר דִּין, יֵשׁ לְמַלְמֵד זְכוֹת לְחֹזֵר וּלְהִמְנוֹת עִם הַמְּחִיבִין.

ג תְּלָמִיד שֶׁהֵיָה מְזַכֵּה, וּמֵת – רוֹאֵין אוֹתוֹ כְּאִלוֹ הוּא מְזַכֵּה בְּמִקוּמוֹ. **ד** אָמַר אָחַד יֵשׁ לִי לְלַמֵּד זְכוֹת, וְנִשְׁתַּתַּק אוּ מֵת קִדָּם שֶׁיִּלְמַד זְכוֹת וַיֵּאמַר מֵאֵי זֶה טַעַם מְזַכֵּה – הֲרִי

א בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת – וכן היא חובת דעה עצמאית בדיני ממונות, אלא שבגלל חומרת הדין בדיני נפשות, קבעה התורה איסור מפורש בעניין זה (מנחת חינוך, מצוה עז). בְּשַׁעַת מִנְיָן – בשעת גמר דין ובשעת המשא ומתן. דִּי שְׂאֵהֵיָה כְּאִישׁ פְּלוֹנִי – אינו גדול דיי להכריע מדעתי או אין לי דעה משלי בעניין זה, ודי לי שאקבל את דעתו של דיין אחר הגדול ממני. ובדיני ממונות, האיסור נכלל באזהרה "שלא לעוול משפט" (מנחת חינוך, מצוה עז). ומדובר בשעת גמר דין. ראה סה"מ ל"ת רפב). שֶׁבִּפְנֵיךְ – דעתך האישית.

ב לֹא תַעֲנֶה עַל רֵב לְנִטְתָּ – אל תחזור כן ("לא תענה") ואל תטה לכיוון חובה ("על ריב"). בְּשַׁעַת מִשְׁא וּמִתָּן – בשלב זה, המלמד זכות צריך להתאמץ ולדבוק בדעתו, שמא ימצא עוד חיזוק לזכותו ושמא יתברר בסופו של דבר שלא טעה. בְּשַׁעַת גְּמַר דִּין – בהכרעת הדין, יש לו לחזור בו, אחר שחיפש כל טענה אפשרית והסתבר לו שטעה (רש"י סנהדרין לב, א). וּלְהִמְנוֹת – כאן פירושו להצביע על הכרעת הדין.

ג תְּלָמִיד – שעדיין אינו דיין, אלא הוא מן היושבים בשלוש השורות שלפני הדיינים (לעיל א, ז). שֶׁהֵיָה מְזַכֵּה – שנתן טעם ייחודי לזכות הנידון, שלא עמד לפני הדיינים. וכל אחד יכול ללמד זכות (להלן יא, א), ולהשתתף בשלב המשא ומתן בלבד, אך לא בהכרעת הדין, שהרי אינו דיין. רוֹאֵין אוֹתוֹ כְּאִלוֹ – הנים בטיעון שלו כאילו הוא חי ומציג אותו לפניהם. **ד** יֵשׁ לִי לְלַמֵּד זְכוֹת – מטעם חדש שעדיין לא נאמר בדין. נִשְׁתַּתַּק – נאלם. הֲרִי